

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

БОДНАР ОКСАНА ЯРОСЛАВІВНА

УДК 821.111(73):821.161.2–3(091)”19/20”

**ГЕНРІ ЛОНГФЕЛЛО У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ
ЛІТЕРАТУРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ХІХ – ХХ СТ.:
РЕЦЕПЦІЯ. ВІДТВОРЕННЯ СТИЛЮ ПОЕТА**

10.01.05 – порівняльне літературознавство

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі світової літератури Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
МАТВІЙШИН Володимир Григорович,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
професор кафедри світової літератури.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
ОЛЯНДЕР Луїза Костянтинівна,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки,
завідувач кафедри польської філології;

кандидат філологічних наук, доцент
БУДНИЙ Василь Володимирович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка, доцент кафедри теорії літератури і
порівняльного літературознавства.

Захист відбудеться 8 вересня 2010 року о 15.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.053.02 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027).

Автореферат розіслано 6 серпня 2010 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. В. Папуша

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Процеси національної ідентифікації й консолідації, які посилюються в умовах українського державотворення, закономірно викликали потребу відновлення цілісної та об'єктивної картини нашої культури й письменства зокрема. Саме тепер маємо можливість оновити джерельну базу, залучити до наукового обігу нові факти, рукописні, електронні матеріали, тексти, які з тих чи інших причин тривалий час залишалися поза увагою дослідників або ж згадувалися лише побіжно. Це стосується, зокрема, вивчення місця Г. Лонгфелло в контексті українсько-американських літературних взаємин.

У 2007 році минуло 200-ліття з часу народження американського поета Генрі Лонгфелло. Його постать почала цікавити українських літературознавців більше ста років тому, проте художня спадщина залишається малодослідженою. Українська літературна критика обмежується лише окремими студіями про його творчість. У цьому контексті згадаємо статтю Р. Зорівчак “Генрі Лонгфелло українською мовою”¹, розділ про Лонгфелло у книзі Л. Первомайського², передмову І. Драча до перекладу “Пісні про Гайавату” Олександра Олеся³. Про переклади поеми, здійснені Панасом Мирним та Олександром Олесем, згадується побіжно відповідно в монографіях В. Черкаського⁴ та М. Неврлого⁵. Основні мотиви поезії та збірку “Пісні про рабство” досліджував Г. Устенко. Поезію в інтерпретаціях П. Грабовського та В. Мисика характеризувала Н. Куляса. М. Стріха приділяє особливу увагу перекладам “Пісні про Гайавату” у передмові до антології американської поезії “Пісні Нового світу. Вірші поетів США і Канади”. Важливими є передмови до перекладів представників діаспорної літературно-критичної думки (К. Филипович, О. Соловей). Помітними стають спроби молодих дослідників визначити рівень адекватності окремих україномовних інтерпретацій “Пісні про Гайавату”, здійснені з позицій перекладознавства і лінгвістики (Т. Шмігер, Я. Кривонос). Вагомим доповненням у вивченні перекладів цієї поеми є докторська дисертація Л. Коломієць. Написано чимало публікацій методично-практичного характеру.

Вагомий внесок Г. Лонгфелло у світовий літературний процес потребує належної йому уваги в Україні, в той час як художні твори митця значно ширше досліджувалися в інших країнах. Р. Зорівчак слушно зауважує, що українські літературознавці і перекладачі у великому боргу перед

¹ Зорівчак Р. Генрі Лонгфелло українською мовою / Р. Зорівчак // Всесвіт. – 1982. – №3. – С. 148–149.

² Первомайський Л. Генрі Вордсворт Лонгфелло // Леонід Первомайський. Творчий будень. Статті, спомини, замітки. – К.: Рад. письменник, 1967. – С. 28–56.

³ Драч І. Вступне слово / І. Драч // Лонгфелло Генрі. Пісня про Гайавату: пер. з англ. Олександра Олеся. – К.: Веселка, 1999. – С. 5–7.

⁴ Черкаський В. Панас Мирний. Біографія / В. Черкаський. – К.: Наукова думка, 1973. – С. 314–315.

⁵ Неврлий М. Олександр Олесь / М. Неврлий. – К.: Дніпро, 1994. – С. 124.

американським поетом, адже художній доробок Лонгфелло ще недостатньо вивчений⁶. Не перекладено частину його творів, відсутня збірка поезій в українських трансформаціях. Коло інтерпретаторів поетичної спадщини Г. Лонгфелло розширюється, однак наукової праці, яка дала б усебічну оцінку україномовних версій “Пісні про Гайавату” та поезій американського митця, а також опису рецепції художньої спадщини, по суті, досі не існує. Невідомі окремі трансляторні версії, що знаходяться в архівах. Дані про майстрів перекладу та їхню діяльність є досить скупими. Поза увагою дослідників залишається внесок Лонгфелло у справу популяризації українських поетичних творів та народних пісень. Відсутні дослідження поеми “Пісня про Гайавату” та літературних здобутків українських митців у типологічному аспекті. Потребують доповнення бібліографічні відомості про американського класика.

Актуальність порівняльного дослідження поетичного доробку класика американської літератури має як історико-літературну, так і теоретико-методологічну спрямованість. Вибір теми дисертації зумовлений також важливістю проблеми ролі та місця поета в контексті історії української та світової літературної критики. Це дозволяє розглядати твори та змодельовані ними художні світи, виходячи із сутностей специфіки романтизму кінця XIX століття в загальному контексті завдань порівняльного літературознавства.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження узгоджений із планами кафедри світової літератури Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, де виконувалася ця дисертація.

Мета дослідження – з’ясувати особливості сприйняття поетичного доробку Генрі Лонгфелло в Україні, відтворення стилю поета в україномовних перекладах, а також провести компаративне зіставлення його поеми “Пісня про Гайавату” з українськими репрезентативними творами, які тематично перегукуються з нею. Реалізація поставленої мети передбачає розв’язання таких конкретних **завдань**:

–розглянути характер засвоєння поетичної спадщини Генрі Лонгфелло в американській і європейській рецептивній думці; порівняти, наскільки інтенсивною на цьому тлі виглядає українська рецепція;

–проаналізувати поезії на українознавчу тематику та переклади українських поетичних творів англійською мовою, вміщені у 20-у томі 31-томної антології “Вірші різних місцевостей” за редакцією Г. Лонгфелло;

–здійснити огляд трансляторних версій ліричних творів поета, з’ясувати особливості відтворення авторського стилю різними інтерпретаторами;

---

⁶ Зорівчак Р. Генрі Лонгфелло українською мовою / Р. Зорівчак // Всесвіт. – 1982. – №3. – С. 149.

– обґрунтувати місце перекладів поеми “Пісня про Гайавату” в українському літературно-художньому середовищі на основі літературознавчого аналізу, визначити трансляторний стиль кожного інтерпретатора, розглянути історію україномовних версій;

– порівняти на типологічному й поетикальному рівнях “Пісню про Гайавату” Г. Лонгфелло й твори українських письменників, зіставити фольклорні елементи, виявити закономірності, які повторюються у творах із зазначеною стильовою приналежністю.

Об’єкт дослідження – поема “Пісня про Гайавату”, лірика в оригіналі та українських перекладах; різножанрові твори українських класиків – “Тіні забутих предків” М. Коцюбинського, “Лісова пісня” Лесі Українки та “Ніч на полонині” Олександра Олеся; поезії на українознавчу тематику, написані англійською мовою, а також переклади українських поетичних творів, розміщені у 20-у томі 31-томної антології “Вірші різних місцевостей” (“Poems of Places”) за редакцією Г. Лонгфелло.

Предмет дослідження – творчий доробок Г. Лонгфелло у своєрідному критичному і творчому сприйнятті іншомовних авторів, поетикальні особливості поеми “Пісня про Гайавату” у зіставленні з різножанровими українськими творами.

Теоретична і методологічна база дисертації. Методологічним підґрунтям дисертації є принципи синхронно-діахронного аналізу літературних явищ, що зумовлюють використання кількох взаємодіючих методів. Історико-порівняльний метод допоміг визначити особливості сприйняття поетичного доробку Г. Лонгфелло в різних країнах та прослідкувати рівень відтворення авторського стилю в українських перекладах лірики та поеми “Пісня про Гайавату”. Історико-функціональний метод використано для визначення внеску поета у розвиток українсько-американських літературних зв’язків та місця українських версій його творів в українському літературному просторі. Компаративне зіставлення “Пісні про Гайавату” та творів українських письменників проведено з допомогою типологічного методу. Крім цього, у роботі використано функціонально-дескриптивний та літературно-стилістичний текстуальний аналіз, зіставний компонентний та кількісний аналіз, контекстологічний аналіз.

Дослідження спирається на теоретичні засади порівняльного літературознавства, перекладознавства, аналізу і систематизації матеріалу, які розроблені у працях відомих українських і зарубіжних літературознавців (В. Будного, А. Волкова, Р. Гром’яка, Т. Гундорової, А. Гурдуза, А. Діми, Д. Дюришина, Е. Еткінда, М. Ільницького, Е. Касперського, Н. Копистянської, З. Лановик, М. Лановик, В. Матвіїшина, Д. Наливайка, І. Папуші, С. Пригодія, І. Франка) і перекладознавців (М. Зерова, Р. Зорівчак, Л. Коломієць, В. Коптілова, І. Корунця, А. Поповича, М. Рильського, М. Стріхи, І. Федорова). Вагому цінність становлять дослідження, які допомогли аналізувати твори українських класиків у порівняльно-типологічній співвіднесеності з “Піснею про Гайавату” (В. Агеєва, М. Грицюта, Л. Дем’янівська, І. Денисюк, С. Єфремов,

М. Жулинський, Н. Калениченко, Ю. Кузнецов, Л. Міщенко, М. Моклиця, М. Неврлий, Р. Пархомик, В. Петров, В. Погребенник, Я. Поліщук, Р. Радишевський, Т. Саяпіна, Л. Скупейко, П. Филипович, С. Хороб, І. Чернова).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що творча спадщина Г. Лонгфелло вперше стає об'єктом спеціального наукового аналізу з позицій порівняльного літературознавства. У дослідженні ґрунтовно висвітлюється питання вивчення поетичної спадщини американського класика в Україні від 70-х років XIX століття і до сьогоднішніх днів. На основі невідомого досі матеріалу із зарубіжжя проаналізовано поезії на українознавчу тематику англійською мовою та переклади українських поетичних творів і народних пісень, які увійшли у 20-й том 31-томної антології “Вірші різних місцевостей” за редакцією Г. Лонгфелло і сприяли популяризації зразків класичної української поезії та українських народних історичних пісень. Проведено типологічне зіставлення “Пісні про Гайавату” з поемами “Лісова пісня” Лесі Українки, “Ніч на полонині” Олександра Олеся та повістю “Тіні забутих предків” Михайла Коцюбинського. Дано оцінку українським інтерпретаціям “Пісні про Гайавату” та ліриці американського поета. Доповнено перелік перекладачів Лонгфелло, як вітчизняних, так і діаспорних, кількість яких постійно зростає. Досліджується історія трансляторних версій “Пісні про Гайавату”, здійснених Панасом Мирним, Олександром Олесем, а також П. Шарандаком, К. Шмиговським, О. Івановим, О. Соловей. Зроблено спробу повернути із забуття невідому інтерпретацію “Пісні про Гайавату” О. Іванова, трансформації поезій О. Навроцького, другу редакцію повного перекладу “Пісні про Гайавату” О. Соловей, а також рідкісні та давно опубліковані україномовні версії ліричних творів, виконаних Оленою Пчілкою, Л. Мосендзом, О. Филиповичем, М. Гармаш. Усі неопубліковані та маловідомі тексти вміщені у додатку до дисертації. У науковий обіг введено малознані сторінки біографічних відомостей про деяких трансляторів, застосовано їх епістолярій. У дослідженні залучено значну кількість архівного матеріалу, що зберігається у Відділі рукописів та текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (м. Київ), Відділу рукописів Національної бібліотеки ім. В. Вернадського (м. Київ), Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України (м. Київ), Харківському літературному музеї. Використано електронні джерела та матеріал з бібліотеки Гарвардського університету.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані в дисертації результати можуть знайти застосування у навчальному процесі: курсах світової літератури XIX століття, історії українського художнього перекладу, теорії та практики перекладу, спецкурсах із теорії порівняльного літературознавства та з історії українсько-американських літературних зв'язків. Крім того, матеріал дослідження буде корисним у процесі викладання світової літератури у загальноосвітніх школах, адже “Пісня про Гайавату” включена в шкільну програму для 6 класу. Результати спостережень можуть використовуватися при укладанні різноманітних методичних

розробок, бібліографічних показників, а також при написанні курсових, дипломних, магістерських робіт.

Апробація результатів дисертації. Дисертація обговорена на засіданні кафедри світової літератури Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 10 від 18 червня 2009 року). Основні положення дисертації обговорювалися на Міжнародній науковій конференції “Українська література в загальноєвропейському контексті” (Ужгород, 2005), XVI Міжнародній конференції ім. проф. Сергія Бураго “Мова і культура” (Київ, 2007), Всеукраїнській конференції “Мова, культура і переклад у добу глобалізації” (до 90-річчя від дня народження проф. Ю. О. Жлуктенка) (Київ, 2005), V Всеукраїнській науково-теоретичній конференції “Українська література: духовність і ментальність” (Кривий Ріг, 2005), IV Всеукраїнській науково-теоретичній конференції “Українська література в контексті світової” (Одеса, 2007), звітних наукових конференціях викладачів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, 2004-2008).

Публікації. Основні положення дисертації викладені в десяти публікаціях, дев'ять із яких надруковані у фахових виданнях, визнаних ВАК України.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, додатків та списку використаних джерел (328 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 305 сторінок, обсяг основного тексту – 196 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** подається загальна характеристика роботи. На основі аналізу стану вивчення досліджуваної проблеми обґрунтовується її актуальність; формулюються мета і завдання; визначається предмет та об'єкт вивчення; характеризується теоретична база роботи; розкриваються наукова новизна й практичне значення праці.

У першому розділі – **“Творча спадщина Генрі Лонгфелло в американській, європейській та українській рецепції”** – розглянуто характер сприйняття художнього доробку американського класика в літературному середовищі США та Європи (зокрема України); проаналізовано українознавчі поетичні твори та українські народні пісні, які увійшли до 31-томної антології “Вірші різних місцевостей”, редактованої Г. Лонгфелло.

У підрозділі **1.1.** – **“Творча спадщина Генрі Лонгфелло в зарубіжній рецепції”** – досліджено особливості засвоєння творчої спадщини Лонгфелло в американській рецептивній думці, а також в основних країнах – Франції, Німеччині, Англії, Польщі, Росії, щоб порівняти, як на цьому тлі виглядає Україна, наскільки інтенсивною є рецепція його поетичної спадщини в українському літературознавстві.

Г. Лонгфелло належить до тих митців, які залишили помітний слід не лише в американському літературному середовищі. Він закладав підвалини національної літератури, дотримуючись принципів романтичної естетики. В епоху романтизму активізується перекладна діяльність, що сприяє зближенню української та американської культур. Американський романтизм синхронний у своєму розвитку з українським (1820-60-ті роки). Спостерігаємо певні точки перетину у тематичній спрямованості романтичних творів Г. Лонгфелло та українських романтиків (звернення до фольклорної поетики, історії народу). Його художня спадщина викликала неоднозначну оцінку американських літературознавців, що було зумовлено згасанням романтичної традиції, появою нових поетичних шкіл, неспроможністю відповідати потребам нового часу, виробленням інших естетичних смаків і відірваністю від культурно-історичного середовища США XIX століття. Зрештою, найвагомішим внеском у вивчення творчої спадщини митця стала програма різноманітних заходів під назвою “Інститут Лонгфелло”, приурочена відзначенню у 2007 році 200-літнього ювілею з дня народження митця. Перша програма такого типу у країні здійснила оригінальний та потужний внесок у повернення Лонгфелло в американську літературу. Загалом його художня спадщина широко досліджувалася на усіх рівнях (епістолярій, бібліографія, біографія) і відображена в літературній критиці, навчально-методичній літературі, дисертаціях. Значна частина творів Лонгфелло поставлена на сцені та екранізована.

Європейська рецепція творчості Г. Лонгфелло розпочинається у другій половині XIX століття і найбільш потужно виявляється у перекладацькій діяльності. Американський митець був найбільш популярним у Росії, значно меншою мірою в Англії, Німеччині, Франції, Польщі. Популярність Г. Лонгфелло в європейських країнах пояснюється тим, що він ознайомлював американців з культурою цих народів, підтримував стосунки з місцевими письменниками, порушував «вічні» теми світової літератури, звертався до проблем, універсальних для всього людства, сюжети його творів були пов’язані з цими країнами, в яких він неодноразово побував. У кожній з них виходили переклади поем окремими книгами; у Німеччині, Англії та Польщі вийшли збірки вибраних творів. Літературознавчі дослідження активно проводилися у Німеччині; в Англії надзвичайно велика кількість поезій Г. Лонгфелло була покладена на музику. Рецептивний доробок творчості Г. Лонгфелло в російському літературному та культурному просторі представлений літературознавчим, перекладознавчим, мистецько-літературним (радіоспектакль, аудіокнига, музичні твори) варіантами. У списку перекладачів – більше сотні імен, завдяки яким Лонгфелло став народним поетом.

У підрозділі 1.2. – **“Поетичний доробок американського поета в українській рецептивній думці”** – простежується процес сприйняття творчості Г. Лонгфелло в українському літературному середовищі. Систематизовано досягнення української літературно-критичної думки, розглянуто зміст й характер публікацій.

Літературна рецепція американського митця в Україні розпочалася у 70-х роках XIX ст., приблизно тоді ж, коли в європейських країнах. Г. Лонгфелло був чи не першим з американських письменників, з яким почалося знайомство українських читачів. Спочатку до його спадщини звернулися перекладачі, а з другої половини XX століття – літературознавці. Переклади здійснювалися в несприятливих умовах порівняно з іншими літературними країнами. На обставинах їх появи позначився вплив позалітературних чинників. Іноземне панування гальмувало розвиток перекладної справи. Чимало українських інтерпретаторів творчості Лонгфелло зазнали переслідувань, фізичного нищення, цензури. В результаті не всі переклади з Лонгфелло відомі українському читачеві, деякі з них назавжди втрачені. З іншої сторони, російська рецепція відіграла важливу роль, бо російськомовні інтерпретації були численними, доступними і виконували функцію медіатора, крім того, цією мовою всі володіли. Відсутня збірка творів поета в українських перекладах, які розпорошені в рідкісних та малодоступних виданнях.

Звернення літераторів та перекладачів до поетичного доробку Лонгфелло зумовлене різними чинниками. Кінець XIX століття – це період інтенсивного поширення перекладу, саме тоді починали зароджуватися українсько-американські літературні взаємини. Відносно молода література США була маловідомою для українського читача. В Україні його художня спадщина привертала увагу читачів, перекладачів своїми ідеями, мотивами, новаторством, високим гуманістичним духом, екзотикою, зображенням життя простих людей, виховним значенням, вираженням загальнолюдських істин, лаконічністю поетичних засобів, простою, природною мовою. Українських митців зацікавив фольклор аборигенів Америки, адже в основу багатьох їхніх творів покладено фольклорні першоджерела. Саме народна поезія давала можливість пізнати інші типи національного мислення, ментальності.

З'явилося обмаль праць літературознавчого характеру про Г. Лонгфелло, проте українські критики позитивно інтерпретували спадщину поета, звертаючись до його персоналії, “Пісні про Гайавату”, “Пісень про рабство” та їх українських перекладачів. Із художнім доробком американського поета була обізнана українська літературна еліта. Починаючи з XIX століття з великою повагою і пієтетом про нього відгукувалися Б. Грінченко, І. Кулик, Леся Українка, І. Франко, М. Хвильовий. Перші відомості про автора та стислу оцінку деяких його творів з'явилися в анонімній передмові до перекладу “Пісні про Гайавату”, здійсненого О. Олесем (1923). Проте найбільш вагомим, розгорнутим дослідженням про Лонгфелло в Україні без ідеологічного забарвлення залишається стаття Л. Первомайського (1957).

Важливе значення в ознайомленні української читацької громади з американським поетом мали журнал “Всесвіт”, секція художнього перекладу Спілки письменників України. Спостерігається поштовх інтересу літературознавців до інтерпретацій його поетичного доробку в останнє десятиліття, проте вони розглядаються з позицій перекладознавства,

когнітивної лінгвістики. Публікуються літературознавчі студії до відзначення ювілейних дат поета, зростає кількість статей методичного характеру, створені романи на його твори. Вивчення спадщини Лонгфелло давало можливість українським літературознавцям знайомити українських читачів з американською літературою, розширювати кругозір, збагачувати власну уяву, співвідносити з українськими літературними здобутками, формувати літературознавчу думку про Лонгфелло, визначити якість україномовних перекладів доробку поета. Вони помітили високу художню вартість його творів, які сприяли вихованню молодшого покоління на найкращих світових літературних зразках та впливали на суспільно-політичну свідомість.

У підрозділі 1.3. – **“Генрі Лонгфелло – популяризатор українських ліричних творів (на матеріалі антології поета “Вірші різних місцевостей”)**” – здійснено літературознавчий аналіз українознавчих поетичних та пісенних творів, які увійшли до 20-го тому 31-томної антології “Вірші різних місцевостей” (1876-1879) за редакцією Г. Лонгфелло.

Між Генрі Лонгфелло та Україною відбувалися опосередковані літературні контакти. Це засвідчує поява у вищезгаданому виданні українознавчих поетичних творів, народних дум та пісень. Антологію можна знайти у бібліотеці Гарвардського університету, де свого часу викладав Г. Лонгфелло. Це найширша в історії світової літератури антологія, яка охоплює майже усі країни і континенти. Г. Лонгфелло включав у зібрання найцікавіші поезії класиків про визначні місця. Він черпав матеріал для свого видання з різних джерел, серед яких “Російська антологія” Боурінга (Бостон, 1821-1823), книга Гальві “Історичний погляд на мови та літературу слов’янських народів. З оглядом їх народної поезії” (Нью-Йорк, 1850), монографія англійського славіста В. Рольстона “Пісні російського народу” (Лондон, 1872), періодична преса Великобританії, а також збірники відомих фольклористів XIX століття: М. Максимовича, І. Срезневського та інших. Авторами окремих розміщених поезій були англійці (Боулз, Кемпбел, Сауті, Торнбері). Найчастіше українські поетичні твори та пісні перекладав Анон (М. Люїс). Проте зустрічалися й переклади, зроблені з поетів інших європейських країн (Беранже, Козлов, Рюкерт, Ярославец), очевидно, через брак поетичного матеріалу про Україну для антології та географічну віддаленість описуваних місцевостей. Таким чином, американці ознайомилися з Україною через посередництво інших авторів, через їх сприйняття українських історичних подій та постатей. Прикметно те, що значне місце у томі відведено творам на козацьку тематику (“Їхав козак за Дунай”, “Козацька пісня”, “Козацька зимова пісня”, “Пісня козака”, “Батько полку”, “На смерть Мартина Пушкаря”, “Про козака Саву”, “Про Свирговського”, “Про втечу трьох братів з неволі турецької з Азова”). До антології увійшли й поезії, де зображуються донські козаки. Г. Лонгфелло помістив у видання давні, рідкісні українські поетичні зразки, як у перекладах, так і в переспівах. За допомогою неповторних, високохудожніх поетичних образів поети зображають красу древнього міста Києва, величного Дніпра. У деяких віршованих творах українські землі

виступають лише тлом історичних подій. До окремого розділу “Україна” Г. Лонгфелло включив поему Д. Г. Байрона “Мазепа”. Загалом у перекладах українських дум і пісень доволі близько передається зміст, образи, інтонаційний малюнок, лексика, проте не всі ознаки стилю збережені, оскільки засоби англійської мови обмежені у відтворенні емоційно забарвленої лексики, дієслівного римування тощо (“Їхав козак за Дунай”, дума “Втеча трьох братів з города Азова, з турецької неволі”, “Дума про гетьмана Івана Свирговського”). Перекладачі також доповнюють твори строфами, які є вільною словесною імпровізацією на мотиви, висловлені в українському тексті пісні (“Їхав козак за Дунай”), або створеною на свій лад інтерпретацією (пісня “Пан Сава і лісовики”).

У другому розділі – **“Поетична спадщина Г. Лонгфелло в україномовних перекладах”** – зосереджено увагу на перекладах лірики та поеми “Пісня про Гайавату” Г. Лонгфелло, встановлено особливості відтворення стилістичних домінант в плані діахронії, досліджено історію перекладних версій, подано біографічні відомості про малознаних авторів інтерпретацій.

У підрозділі **2.1. – “Українські інтерпретації лірики”** – у хронологічній послідовності розглянуто інтерпретації перекладів ліричних творів поета, встановлено їхню художньо-естетичну вартість, на основі порівняння кількох україномовних варіантів визначено рівень відображення особливостей стилю і вірша американського митця різними інтерпретаторами.

Дисертант спробував розглянути усі маловідомі, неопубліковані, рідкісні переклади із використанням архівних і діаспорних джерел для того, щоби дати якнайповніше уявлення про характер перекладної рецепції творів Лонгфелло українськими інтерпретаторами. Засвоєння поетичного доробку Г. Лонгфелло українською художньою свідомістю розглядається у двох напрямках – як історія українських перекладів американського романтика та як засвоєння його перекладів українською культурою. Першовідкривачем поезії Лонгфелло для українського читача був М. Павлик, який переклав “Сон невольника”(1873). Відтоді з’явилося понад два десятки інтерпретаторів віршів Лонгфелло, як вітчизняних, так і діаспорних: М. Василенко, М. Гармаш, М. Гаско, С. Голованівський, П. Грабовський, М. Грінчак, М. Губко, Н. Забіла, М. Зеров, В. Кикоть, І. Коваленко, В. Колодій, Г. Кочур, С. Куликівна, В. Мисик, Л. Мосендз, О. Навроцький, Олена Пчілка, Д. Павличко, Н. Пасічник, М. Пилинський, О. Филипович. Таке широке коло інтерпретаторів лірики американського класика в Україні свідчить про обізнаність українських літераторів із творчістю Г. Лонгфелло, його популярність, яка й досі не зникає. Зростання кількості інтерпретаторів поезії Лонгфелло за останні десятиріччя підтверджує думку про актуальність його поезії.

Спочатку для перекладу вибиралися твори, ідейне спрямування яких було співзвучне демократичним ідеям української культури. Згодом до літературного обігу залучаються й інші поезії, в яких постає філософське осмислення глибинної простоти, непересічність вічних

цінностей (“Псалом життя”, “Маяк”, “Незроблене”). Інтерпретаторів цікавлять твори, суголосні їм як поетам, де йдеться про долю митця (“Стріла і пісня”, “Майстер”, “День відійшов”). Виокремлюються вірші, присвячені помітним історичним та літературним постатям (“Данте”, “Портрет Чосера”, “Вальтер фон дер Фогельвайд”, “Карл Великий”, “Гарун аль-Рашид”). Найчастіше українські транслятори зверталися до вершинних зразків ліричної поезії, які стали антологійними (“Стріла і пісня”, “Псалом життя”, “Сон невольника”, “Excelsior”, “День відійшов”, “Раб на сумнім болоті”).

В Україні інтенсивно здійснюється перекладна рецепція творчого доробку Г. Лонгфелло. Транслятори його поезії демонструють своєрідну стильову манеру. Найбільш активно популяризували поетичну спадщину Г. Лонгфелло П. Грабовський, В. Мисик, М. Пилинський. Найточніше відтворюють авторський стиль М. Губко, Н. Забіла, І. Коваленко, Г. Кочур, В. Мисик, П. Филипович. Спочатку з’являлися здебільшого переспіви, які виконувалися за допомогою посередника і є застарілими з погляду сьогодення (М. Павлик, О. Навроцький, С. Куликівна).

Побутування перекладної традиції протягом десятків років на теренах України природно зачіпає фактори географічно-часової віддаленості інтерпретацій, аспекти їх множинності. Літературознавчий аналіз одного із найбільш популярних в українській трансляторній літературі віршів американського романтика “Псалом життя” доводить велику художньо-естетичну вартість українських версій. Різний рівень адекватності інтерпретацій зумовлений їх значною віддаленістю у часі, еволюцією перекладацьких принципів, зміною соціальних умов та потреб суспільства.

У підрозділі **2.2.** – **“Українські трансляторні версії «Пісні про Гайавату»**”, який є органічним продовженням попереднього, з’ясовано місце перекладів поеми інонаціонального буття в українському літературно-художньому середовищі, а також проведено літературно-стилістичний аналіз інтерпретацій, щоби виявити, яким чином відтворені індіанські реалії. Визначено перекладний стиль кожного транслятора, дано оцінку адекватності відтворення однієї із художніх домінант поеми – епітетних конструкцій. Виявлено невідомі українські версії поеми за допомогою архівних та електронних джерел.

Відомо, що повний переклад поеми “Пісня про Гайавату” здійснили Микола Зеров, Олександр Іванов, Олександр Олесь, Панас Мирний, Оксана Соловей, Павло Шарандак, Костянтин Шмиговський. Уривки з “Пісні про Гайавату” інтерпретували Олена Завадська, Микита Мандрика, Василь Мисик, Михайло Пономаренко. Кожна версія поеми становить самостійну цінність. На перекладах позначилася генетична віддаленість між мовою оригіналу та цільовою мовою. Щодо елементів літературно-стилістичного аналізу, то українські транслятори розглядають їх у тісному взаємозв’язку із стилістичною системою твору. Це допомагає їм досягнути адекватності першотвору. У кожного інтерпретатора спостерігаємо індивідуальний перекладний стиль, скажімо, найкраще відшліфована мова в О. Олесь, О. Соловей та

П. Шарандака. О. Соловей дотримувалась принципів неокласицистичної школи, що виразилося у змістовій ясності, застосуванні техніки широкої парафрази. Вона найточніше передає образи в порівнянні з іншими перекладачами. Аналіз характеру трансформації епітетних конструкцій засвідчує найближче відтворення стилю американського поета в О. Соловей. Картини природи, звичаї аборигенів найбільш адекватно відтворені у версіях О. Іванова, О. Соловей та К. Шмиговського, які водночас є найближчими за духом до першотвору. Позитивне враження справляють і українські фрагменти поеми, які виконані із першотвору. Вони заслуговують уваги і становлять літературно-естетичну цінність.

Аналіз інтерпретацій свідчить, що їхня якість залежить від рівня фаховості перекладача, володіння англійською мовою, досвіду трансляторної роботи, життєвих обставин і стадії розвитку української мови. І хоча серед україномовних версій є більш і менш вдалі, транслятори насамперед намагалися відтворити домінантні смислові і ритмомелодійні особливості, емоційну експресивність, музичність першотвору, уникаючи буквалізму. Перші переклади здійснювали з посередника (Олександр Олесь, Панас Мирний), згодом – із джерельного твору. Множинність українських інтерпретацій дає змогу простежити удосконалення способів відтворення індіанських реалій.

Неопублікованими інтерпретаціями “Пісні про Гайавату” є версії О. Іванова, М. Зерова та О. Соловей. О. Іванов – український письменник, перекладач, дослідник літератури, красзнавець. Про існування його версії немає жодної згадки в українській літературній критиці, та й сама інтерпретація не була опублікована, хоча їй вже понад вісім десятироків. У фонді №157 Відділу рукописів та текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України серед матеріалів письменника знаходиться чотири зошити з перекладом “Пісні про Гайавату”, датованих 1923 роком, загальною кількістю сторінок – 310. Про особистість цього забутого українського письменника, якого пізніше було репресовано, дізнаємося із автобіографії, надісланої до харківського літературознавця М. А. Плевако для “Словника українських письменників”, який той збирався укладати. У листі до М. А. Плевако Олександр Васильович зазначає, що перекладав “Пісню про Гайавату” за вказівками і редагуванням Олени Пчілки. Українська інтерпретація “Пісні про Гайавату” починається з дедикації О. Іванова: “Присвячую вельмишановній письменниці Олені Пчілці, яка натхнула мене на цю працю”. Мова інтерпретації неощліфована, уведення діалектизмів, русизмів, полонізмів зумовлене етнічним походженням та регіоном проживання О. Іванова.

Із “Піснею про Гайавату” намагався ознайомити українського читача і засновник сучасної школи українського перекладу М. Зеров, один із 300 соловецьких в’язнів-українців, які були розстріляні у 1937 році в урочищі Сандормох. Проте рукописи його версії поеми не збереглися і ми

не маємо змоги дати оцінку його праці. Як стверджує А. Кочур*, син відомого українського перекладача Григорія Кочура, вже в часи незалежної України були здійснені спроби відшукати їх в Росії художницею Петровою, проте вони виявилися безуспішними.

Існує лише електронний текст другої редакції україномовної версії Оксани Соловей (1919-2004), української письменниці, перекладача, етнографа, яка більшу частину свого життя прожила у США. Українська інтерпретація вражає граничною близькістю до першотвору, семантичною точністю, уникненням дослівності, максимальним збереженням духу, поетики оригіналу, плавності оповіді.

У третьому розділі – **“Пісня про Гайавату” Г. Лонгфелло та українські літературні різножанрові “Пісні”: типологічний аспект** – проведено компаративне зіставлення “Пісні про Гайавату” Генрі Лонгфелло та українських репрезентативних творів – “Лісова пісня” Лесі Українки, “Тіні забутих предків” Михайла Коцюбинського, “Ніч на полонині” Олександра Олеся. Зіставлено спосіб опрацювання фольклорно-міфологічних джерел у контексті творчості митців та їх національних літератур, визначено певні закономірності, які повторюються у творах із зазначеною стильовою приналежністю.

У підрозділі **3.1. – “Фольклорні мотиви «Лісової пісні» Лесі Українки та «Пісні про Гайавату» Генрі Лонгфелло** – типологічно зіставлено названі твори.

Романтична хвиля захоплення фольклором, однією зі складових якого є міфи, набуває міжнародного характеру у другій половині XIX – початку XX століття. Міфологічна маркованість та фольклорна основа єднає такі віддалені з погляду жанрової взаємодії твори, як “Пісня про Гайавату” Генрі Лонгфелло (1855) та українські шедеври – “Лісова пісня” Лесі Українки (1911), “Тіні забутих предків” Михайла Коцюбинського (1911), “Ніч на полонині” Олександра Олеся (1944). Порівняння “Пісні про Гайавату” Г. Лонгфелло та “Лісової пісні” Лесі Українки доводить чимало спільного та своєрідного на багатьох рівнях внутрішньої і зовнішньої структур твору. Спосіб художнього осмислення ними фольклорного матеріалу визначається дещо відмінними типами їхньої авторської ідейно-естетичної свідомості. Якщо Г. Лонгфелло розвиває романтичну модель художнього мислення, то Леся Українка як неоромантик початку XX ст. своєрідно синтезує різні (класичні і модерністські) форми образного самовираження. Компаративний аналіз підтверджує тяглість певних традицій класичного романтизму в драматичних творах поетеси: наприклад, фольклорно-міфологічні засади мислення, міфологічні архетипи, мотиви й образи. Оскільки між неоромантизмом і романтизмом існує незначна відмінність, то відповідно спостерігаємо схожий підхід в опрацюванні фольклору Г. Лонгфелло та Лесею Українкою. Автори ідеалізують головних героїв, романтизують міф, зображують природу в дусі романтизму. Проте в інтерпретації фольклорного матеріалу помітні й

---

* Записи особистих зустрічей з А. Кочуром. – Авт.

відмінності. Насамперед, це виявляється у взаємовідношенні двох світів – реального та ірреального: в Лонгфелло між ними існує значний розрив, а Леся Українка намагається подолати ці дві опозиції. Завдяки цьому вона має ширші можливості вільного волевиявлення, розвитку фантазії у творенні “язичницького сюжету”. Для її стильової манери притаманні ознаки неоміфологізму: активне, творче ставлення до міфу, посилене міфологізування задля вираження загальнолюдської морально-етичної проблематики, зокрема одвічного конфлікту між буденним і духовним у людському естві. У “Лісовій пісні” глибше виражені почуття, акцентуються індивідуально-вольові чинники, наявний глибокий філософський підтекст. У Лонгфелло основну увагу зосереджено на подіях, вся поема звучить з уст оповідача; у сприйнятті міфічного світу він ближче дотримується народно-поетичної першооснови, ніж Леся Українка. У драмі-феєрії глибше трактується проблематика взаємин природи і людини, використані нетрадиційні методи у їх естетичному осмисленні, образна і стильова системи більш символічно марковані.

У підрозділі 3.2. – **“Міфопоетика “Тіней забутих предків” Михайла Коцюбинського та “Пісні про Гайавату” Генрі Лонгфелло”**, попри очевидні змістові відмінності, виявлено також типологічно схожі риси.

Спосіб інтерпретації фольклорного матеріалу у досліджуваних творах визначається у Г. Лонгфелло романтичним типом художнього мислення, а в М. Коцюбинського – поєднанням романтизму/неоромантизму, імпресіонізму з реалізмом. Імпресіоністична поетика “Тіней забутих предків” виявляється в тому, що їх автор зосереджується на внутрішньому світі гуцула, зовнішній сюжет у повісті не є важливим, в той час, як у “Пісні про Гайавату” сюжет побудований на подіях. Міфологічний образ індіанського ватажка наділений лише позитивними рисами, у М. Коцюбинського ідеалізація відсутня. Гайавата – героїчна, виняткова особистість, образ Івана теж загалом визначається своєрідністю, винятковістю. Показ вражень є актуальним для зображення усіх основних героїв повісті. М. Коцюбинський зображує дійсне і фантастичне у житті героїв в синтетичній формі, поєднує світ реальний і вигаданий. Образ Марічки свідчить про реальність мрії. Протиставлення двох світів зображене наприкінці поеми Лонгфелло під час зустрічі індіанців із білими. Романтичний колорит повісті створюється за допомогою використання великої кількості легенд, казок, діалектизмів, художніх засобів, створених здебільшого на місцевому матеріалі, а також відтворення повір’їв і звичаїв, природи Карпат, духовного світу Івана, підвищеної емоційності героїв, пісенного ладу твору. Ознаки романтичної стильової манери простежуються і у виборі мовних засобів американського автора, поетичному втіленні індіанських міфів, використанні великої кількості реалій. В “Тінях забутих предків” знаходимо і реалістичні елементи у зображенні убогого життя, праці, господарювання гуцулів.

У “Тінях забутих предків” і “Пісні про Гайавату” знаходимо чимало спільностей і прямих паралелей одне до одного на багатьох рівнях своєї організації: захоплення письменників

фольклором протягом усього життя, глибока обізнаність з першоджерелами, спорідненість фольклоризму з етнографізмом, використання різноманітних фольклорних жанрів, прийомів, застосування ритуалу як засобу репрезентації міфологічного змісту творів, зображення вірувань, світосприйняття гуцулів та індіанців, агіографічний елемент, мотив єднання людини з природою, її одухотворення, наявність міфологем води, вогню, сонця, тема кохання, кінцівка повісті та поеми у дусі народної творчості, використання багатой палітри поетичних засобів, характерних для народної поезії. Схожість цих моментів дозволяє простежити типологічні збіги, що спричинені як об'єктивними (відповідно до класифікації Д. Дюришина – літературно-типологічними), так і суб'єктивними чинниками.

У підрозділі **3.3.** – **“Фольклорно-міфологічна основа “Ночі на полонині»”** **Олександра Олеся та “Пісні про Гайавату” Генрі Лонгфелло** – проведено компаративне зіставлення зазначених творів.

Компаративне зіставлення поем “Ніч на полонині” Олександра Олеся і “Пісня про Гайавату” Г. Лонгфелло дає підставу твердити про багато спільних рис в опрацюванні фольклорного матеріалу, в реалізації міфу. Поеми об'єднують риси пантеїзму, одухотворення природи, анімістичне світосприйняття індіанців та гуцулів, введення міфологічного часу, різних фольклорних жанрів, риси казковості, прийом сну, зображення взаємозв'язків людини і природи, а також рис української та індіанської ментальності. Проте митці сповідують не тотожні, хоча близькі типи художнього мислення: Г. Лонгфелло – романтизм, Олександр Олесь – неоромантизм. Це позначилося на характері опрацювання першоджерел. У Лонгфелло характер міфологічного прототипу Гайавати, тема кохання, фінал поеми зазнають трансформації у дусі романтичної традиції. Опрацьовуючи індіанські міфи, він намагається максимально зберегти фольклорну основу. Зібравши величезну кількість легенд та переказів в єдине ціле, він поетично переосмислив їх, надав більшої виразності, колоритності, драматичності. Олесь глибше порушує філософські питання, образи мають символічний підтекст. В українській poemі простежуються ознаки модерну, які свідчать про оновлення драматургії того часу. Так, для неї характерна інтертекстуальність, що полягає у розробці уже відомого у літературі мотиву кохання демонологічної істоти та людини. Олесь зосереджується на екзистенційних пошуках людини, дослідженні бінарних опозицій (добро – зло, любов – зрада, життя – смерть), позачасовому та просторовому вимірі подій. Він теж розглядає незглибимий космос людської душі. Головним героєм твору стає жінка (Мавка). У poemі Г. Лонгфелло сюжет подієвий, що зумовлено особливостями епічної оповіді. У poemі О. Олеся спостерігається безперервний рух внутрішнього світу.

У згадуваних творах зустрічаються казкові мотиви, спостерігається момент світотворення. Фантастичні образи зазнають різного рівня трансформації, модифікації залежно від авторського задуму. Характерно, що поряд з конкретно-історичним часом вводиться міфологічний час, або

існує лише міфологічний час. Спостерігається зв'язок зображуваних подій, почуттів із християнським світом. Фольклоризм тісно пов'язаний з етнографізмом. Значна увага приділяється зображенню побуту, звичаїв, обрядів українців та індіанців; простежується архетип ініціації, різні міфологеми, наявність агіографічного елемента. Представники астрального світу одухотворені відповідно до традицій народної поезії.

У **Висновках** узагальнено результати дослідження.

Проведене дослідження підтверджує вагоме місце Г. Лонгфелло в контексті українсько-американських літературних взаємин. Він творив в період зародження літературних відносин двох народів і сприяв їх утвердженню. Вивчення рецепції творчості Г. Лонгфелло у зарубіжних країнах допомогло отримати уяву про зміст і характер сприйняття здобутків американського митця у світовому літературному просторі та порівняти з українською рецепцією. Засвоєння його спадщини має свої особливості на батьківщині поета та в європейських країнах. Відзначення 200-літнього ювілею американського митця спонукало літературних критиків США по-новому глянути на його внесок у розвиток американської літератури, піднести поета до належного йому рівня. Г. Лонгфелло був популярним і в європейському літературному просторі.

Феномен американського класика є малодослідженим в українському літературознавстві і менш популярним, ніж у Росії, Німеччині, Англії, проте про нього відгукуються з великою повагою і пієтетом. До уваги бралися такі ідейно-естетичні принципи, як глибокий гуманізм його поезії, високопоетичні образи, актуальність тематики, майстерне використання стилістичних засобів. Тривале колоніальне становище українських земель позначилося на розвитку перекладів, які є найбільш поширеною формою рецепції. Рецепція творчості Г. Лонгфелло в Україні почалася в останні десятиліття XIX століття і має перманентний характер, на відміну від інших європейських країн (крім Росії). Ознайомлення української читацької громади із його творчим доробком відбувається на перших порах через посередництво російської культури. У сприйнятті персоналії Г. Лонгфелло українськими митцями маємо таке розмаїття: варіативність перекладних версій – адекватний переклад, переклад-посередник, переспів, російськомовні інтерпретації; крім цього, літературно-критичні форми осмислення – передмови до перекладів, наукові статті, статті методично-практичного характеру, складова частина дисертаційного дослідження; мистецько-літературна форма (романси), а також нова форма осмислення – вебліографічний список. Особливо привабили українських перекладачів поема-шедевр “Пісня про Гайавату” та поезії з циклу “Пісні про рабство”, більше, ніж в інших країнах, що пов'язано з особливостями національного розвитку України, світосприйняттям народу, а також естетичними смаками інтерпретаторів.

Літературні взаємини між Г. Лонгфелло та Україною мають двосторонній характер. Американський поет відіграв особливу роль у світовій рецепції українства в другій половині XIX

століття, а отже, і в міжлітературній комунікації. Йому вдалося збагатити відомості про українську літературу на американському континенті. Серед вибраних творів укладеної ним антології “Вірші різних місцевостей” – класичні зразки українських дум, пісень та цікаві поезії про визначні місця. Засобами художнього слова Г. Лонгфелло привернув увагу американської читацької громади до України, її героїчного минулого (період XVI–XIX століть), козацьких ватажків, а також ознайомив із загальнонаціональними архетипами та пріоритетами, моральними чеснотами, смислоцінними орієнтирами життя українського народу.

Переклади художньої спадщини Лонгфелло популяризували поета в Україні, виконували пізнавальну роль, сприяли збереженню національно-культурної ідентичності українського народу, розвитку виражальних можливостей українського слова, піднесенню рівня стилістичної та версифікаційної майстерності українських інтерпретаторів, удосконаленню перекладацьких принципів, знайомили із творчою манерою автора (формами, ідеями, образами, мотивами), особливостями національного світосприйняття. Крім того, вони були джерелом тематичних паралелей, ремінісценцій, наслідування стилю, використання образів. Коло трансляторів лірики постійно розширюється; вони інтерпретували понад три десятки творів поета. Множинність україномовних інтерпретацій допомагала глибше пізнати особливості авторського мислення. У кожній із версій “Пісні про Гайавату” є переваги і недоліки, проте найвищу оцінку літературознавців отримали версії О. Соловей, К. Шмиговського та Олександра Олеся.

Українські різножанрові “Пісні” (“Лісова пісня” Лесі Українки, “Тіні забутих предків” М. Коцюбинського, “Ніч на полонині” Олександра Олеся) та “Пісня про Гайавату” Г. Лонгфелло створені на основі фольклорно-міфологічних джерел і є прикладом типологічного збігу. Неоромантична модель художнього мислення Лесі Українки, О. Олеся і якоюсь мірою М. Коцюбинського (імпресіонізм з елементами неоромантизму) та романтична модель у Г. Лонгфелло зумовлюють характер опрацювання фольклорного матеріалу. Окрім цього, для кожного з авторів властивий творчий підхід, що зумовлює своєрідні риси в інтерпретації фольклору. Авторська фантазія знаходить ширший вияв в українських творах. Фольклор служить для Лесі Українки, М. Коцюбинського та Олександра Олеся засобом трактування філософських проблем. Серед повторюваних закономірностей аналізованих творів – творчий підхід авторів до опрацювання фольклорних джерел, обробка сюжету, фольклорних образів з дотриманням стилю народної поезії, співіснування реальних та міфічних персонажів, які втілюють надприродні сили, олюднення ірреальних образів тощо.

Типологічні збіги викликані об’єктивними і суб’єктивними чинниками, серед яких співвідносність розвитку української та американської національних літератур, романтична хвиля захоплення фольклором, поширення міфопоетичного стилю та використання “язичницьких сюжетів”, подібність естетичних смаків. Можливість міжлітературних контактів Г. Лонгфелло з

українськими письменниками можна тільки припустити, оскільки не знайдено жодного підтвердження про це. Проте Леся Українка і Олександр Олесь були ознайомлені із спадщиною відомого американського поета. Відтворення взаємозв'язків між Г. Лонгфелло і українською літературою допоможе глибше пізнати особливості американсько-українських взаємин, а відтак історико-літературного процесу означеного періоду.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВИКЛАДЕНО У ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

1. Боднар О. “Пісня про Гайавату” Генрі Лонгфелло в інтерпретації Олександра Олеся / О. Боднар // Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. Укр. л-ра в загальноєвр. контексті. – [Редкол.: Е. Ю. Балла, В. В. Барчан, Л. Г. Голомб та ін.]. – Ужгород: Госпр. РВВ упр. у справах преси та інф., 2005. – Вип. 9. – С. 46–52.

2 Боднар О. Міфологічні мотиви у поемах “Ніч на полонині” Олександра Олеся та “Пісня про Гайавату” Генрі Лонгфелло / О. Боднар // Література. Фольклор. Проблеми поетики: [збірник наукових праць / редкол. А. В. Козлов, Л. В. Бублейник та ін.]. – К.: Акцент, 2005. – Вип. 21. – Ч.2: Питання менталітету в укр. л-рі. – С. 339–361.

3. Боднар О. “Пісня про Гайавату” Генрі Лонгфелло в трансформації Панаса Мирного / О. Боднар // Вісник Прикарпатського національного університету. Філологія. – [Редкол. В. Г. Матвійшин, М. І. Голянич, В. В. Грещук та ін.]. – Івано-Франківськ, Плай, 2005. – Вип. ІХ–Х(2004–2005рр.). – С. 157–166.

4. Боднар О. Відтворення індіанських реалій в українських інтерпретаціях “Пісні про Гайавату” Генрі Лонгфелло / О. Боднар // Мовні і концептуальні картини світу: [збірник наукових праць / редкол. О. І. Чередниченко, А. Д. Белова, В. І. Карабан та ін.]. – К.: Видавн.-поліграф. центр “Київ. ун-тет”, 2006. – Вип.17. – С. 29–35.

5. Боднар О. Фольклорні мотиви у “Тінях забутих предків” М. Коцюбинського та “Пісні про Гайавату” Г. Лонгфелло / О. Боднар // Наукові записки. Серія: Літературознавство. – [Редкол. М. Ткачук, Р. Гром'як, О. Глотов та ін.]. – Тернопіль: ТНПУ, 2005. – Вип. XVIII. – С. 217–233.

6. Боднар О. Фольклорно-міфологічна основа поем “Лісова пісня” Лесі Українки та “Пісні про Гайавату” Г. Лонгфелло / О. Боднар // Актуальні проблеми сучасної філології. Літературознавство: [збірник наукових праць / ред. кол.: Поліщук Я. О. Давидюк В. Ф., Денисюк І. О. та ін.]. – Рівне: РДГУ, 2007. – Вип. XVI. – С. 144–167.

7. Боднар О. “Пісня про Гайавату” Генрі Лонгфелло у трансформації Костянтина Шмиговського / О. Боднар // Вісник Прикарпатського університету. Філологія

(літературознавство). – [Редкол. В. Г. Матвійшин, М. І. Голянич, В. В. Грещук та ін.]. – Ів.-Фр.: ВДВ ЦІТ Прикарп. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2007. – Вип. XIII–XIV. – С. 148–152.

8. Боднар О. Невідома інтерпретація “Пісні про Гайавату” Генрі Лонгфелло / О. Боднар // Література. Фольклор. Проблеми поетики: [зб. наук. праць / редкол. М. Х. Гуменний, Л. В. Бублейник, О. А. Галич та ін.]. – К.: Акцент, 2007. – Вип. 26. – С. 237–247.

9. Боднар О. Поема Генрі Лонгфелло “Пісня про Гайавату” в Україні / О. Боднар // Зарубіжна література в школах України [гол. ред. В. Рогозинський]. – К.: Антропосвіт, 2008. – №1. – С. 60–64.

Інші публікації:

10. Боднар О. Нова інтерпретація “Пісні про Гайавату” Генрі Лонгфелло / О. Боднар // Мова і культура: [науковий журнал / гол. ред. Д. С. Бураго]. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2008. – Вип. 10. – Т. II (102). – С. 261–268.

АНОТАЦІЯ

Боднар О. Я. Генрі Лонгфелло у контексті українсько-американських літературних зв'язків XIX – XX ст.: Рецепція. Відтворення стилю поета. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.05 – порівняльне літературознавство. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2010.

Дисертація присвячена багатогранним зв'язкам Генрі Лонгфелло з українською літературною полісистемою. Розглянуто характер сприйняття художнього доробку американського класика в літературному середовищі США, України, Франції, Німеччини, Англії, Польщі, Росії. Проаналізовано українознавчі поетичні твори та українські народні пісні та думи, які увійшли до 31-томної антології «Вірші різних місцевостей», редагованої Г. Лонгфелло. Зосереджено увагу на перекладах лірики та поеми “Пісня про Гайавату” американського автора, встановлено особливості відтворення стилістичних домінант в плані діяchronії, досліджено історію перекладних версій. Виявлено маловідомі переклади “Пісні про Гайавату” і лірики, зібрано біографічні відомості про маловідомих авторів перекладів. Проведено компаративне зіставлення цієї поеми Генрі Лонгфелло та українських репрезентативних творів – “Лісова пісня” Лесі Українки, “Тіні забутих предків” Михайла Коцюбинського, “Ніч на полонині” Олександра Олеся.

Ключові слова: рецепція, антологія, переклад, фольклор, міфологія, романтизм, неоромантизм, індіанські реалії, епітетні конструкції, типологічний збіг, стиль.

АННОТАЦИЯ

Боднар О. Я. Генри Лонгфелло в контексте украинско-американских литературных связей XIX – XX ст.: Рецепция. Воспроизведение стиля поэта. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.05 – сравнительное литературоведение. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка. – Тернополь, 2010.

Диссертация посвящена многогранным связям Генри Лонгфелло с украинской литературной полисистемой. Рассмотрен характер восприятия художественного наследия американского классика в литературной среде США, Украины, Франции, Германии, Англии, Польши, России. Проанализированы украиноведческие поэтические сочинения и украинские народные песни и думы, которые вошли в 31-томную антологию “Стихотворения о местностях”, отредактированной Г. Лонгфелло. Сосредоточено внимание на переводах лирики и поэмы “Песнь о Гайавате” американского автора, установлены особенности воспроизведения стилистических доминант в плане диахронии, исследована история переводческих версий. В результате работы с киевскими архивами и электронными источниками обнаружены малоизвестные переводы “Песни о Гайавате” и лирики, собраны биографические ведомости о малоизвестных авторах переводов. Проведено компаративное сопоставление этой поэмы Генри Лонгфелло и украинских репрезентативных сочинений – “Лесная песня” Леси Украинки (1911), “Тени забытых предков” М. Коцюбинского (1911) и “Ночь в горной долине” Олександра Олеся (1944).

Ключевые слова: рецепция, антология, перевод, фольклор, мифология, романтизм, неоромантизм, индианские реалии, эпитетные конструкции, типологическое совпадение, стиль.

SUMMARY

Bodnar O.Ya. Henry Longfellow in the context of Ukrainian-American literary connections of the 19th - 20th centuries: Reception. Reproduction of the poetic style. – Manuscript.

The thesis for a Candidate’s degree in Philology. Speciality – 10.01.05 – Comparative literary criticism. – Ternopil’ National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatiuk. – Ternopil’, 2010.

The thesis deals with the research of the many-sided contacts of Henry Longfellow with Ukrainian literary system. He produced his works at the period of formation of literary relations among the two countries and contributed to their consolidation. The character of reception of his artistic legacy in the literary environment of the USA, Ukraine, France, Germany, England Poland, Russia is considered.

In general the phenomenon of the American classicist is insufficiently investigated in Ukrainian literary criticism, but he is highly appreciated. The most common form of reception is translations scattered in rare and inaccessible editions. Their history, identity, peculiarities of reproduction of the poet’s style and role in the literary process is defined. Little known translations of “The Song of Hiawatha” and lyrics were discovered, biographic information about little known translators were

collected in the process of work with Kyiv's archives and electronic sources. The development of translations was influenced by the colonial status of Ukraine.

Literary mutual relations among H. Longfellow and Ukraine has bilateral character. The American poet played a special role in the world reception of Ukrainian culture in the second half of the 19th century and thus in interliterary communication. H. Longfellow collected and placed in the 20th volume of the 31-volume anthology "Poems of Places" edited by him Ukrainian elegies, songs and interesting poems about sights. By means of the artistic word H. Longfellow attracted attention of American reader's society to Ukraine, its literature, tragic history, Cossacks and also Cossack hetmans.

Mythological marking and folklore basis unite such distant from the point of view of genre interaction works as "The Song of Hiawatha" by H. Longfellow (1855) and Ukrainian masterpieces – "The Forest Song" by L. Ukrainka (1911), "The Shades of Forgotten Ancestors" by M. Kotsiubynskyi (1911), "The Night in the Mountain Valley" by O. Oles' (1944). The way of working up folklore material in the named works is defined by the type for author's lose consciousness: for Ukrainian authors – by neoromantic (M. Kotsiubynskyi – impressionism with elements of neoromanticism, which are closer to mythopoetics), and for H. Longfellow – by romantic one. The comparative analysis enables to name regularities that repeat even in genetically distant literatures.

The appendix contains unpublished, little known and rare translations which can become the basis for future publication of the first poetic anthology by H. Longfellow in Ukraine.

Key words: reception, anthology, translation, folklore, mythology, romanticism, neoromanticism, Indian realia, epithet constructions, typological coincidence, style.

Підписано до друку 01.08.2010 р.
 Формат 60x90/16. Гарнітура Times New Roman.
 Папір офсетний Умов. друк. арк. 0,9.
 Умовн. фарб. відб. 0,9. Друк на різнографі.
 Наклад 100 прим. Зам. № 47

Редакційно-видавничий відділ
 Тернопільського національного педагогічного університету
 імені Володимира Гнатюка
 46027, м. Тернопіль, вул. М.Кривоноса, 2